

Kilpailukyvyn lisääminen yritystoiminnan turvallisuutta parantamalla

Sisäisen turvallisuuden ohjelman valmisteluun
osallistuneen asiantuntijaryhmän loppuraportti

SISÄASIAINMINISTERIÖ 31.3.2008
JULKINEN 15.4.2008

JOHDANTO

Valtioneuvosto asetti 29.8.2007 hankkeen valmistelemaan sisäisen turvallisuuden ohjelmaa. Asettaminen perustui pääministeri Matti Vanhasen toisen hallituksen ohjelmaan 15.4.2007, jossa päätettiin seuraavaa: Hallitus määrittää sisäisen turvallisuuden tavoitteet ja toimenpiteet poikkihallinnollisesti sisäisen turvallisuuden ohjelmassa. Ohjelman painopistettä laajennetaan merellisiin suuronnettomuuksiin ja ympäristötuhojen torjuntaan, asumisen turvallisuuteen, järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan, ääriliikkeiden nousun estämiseen, terrorismin torjuntaan, lähisuhdeväkivallan vähentämiseen sekä laittoman maahantulon ja ihmiskaupan estämiseen.

Asettamis päätöksessä asetettiin yhteensä seitsemän asiantuntijaryhmää valmistelemaan aineistoa sisäisen turvallisuuden ohjelman pohjaksi. Lopullisesta ehdotuksesta sisäisen turvallisuuden ohjelmaksi vastasivat hankkeen johtoryhmä ja ohjausryhmä.

Tämä raportti on sisäisen turvallisuuden ohjelman valmistelussa mukana olleen yhden asiantuntijaryhmän työn loppuraportti. Loppuraportin sisällöstä vastaa asiantuntijaryhmä eikä sitä ole käsitelty sisäisen turvallisuuden ohjelman ohjaus- tai johtoryhmässä.

Sisäisen turvallisuuden ohjelmaan liittyvää aineistoa laajemmin on nähtävissä verkkosivuilla osoitteessa <http://www.intermin.fi/sisainturvallisuus>.

Sisällysluettelo

Yhteenveto ehdotuksista	3
1. Tehtäväksiänto	4
2. Yritystoiminnan turvallisuuden nykytila ja keskeiset tulevaisuuden haasteet	4
2.1. Yritysturvallisuuden nykytila	6
2.2. Keskeiset yritysturvallisuuden tulevat haasteet	9
2.3. Kansainvälisen turvallisuuden kehitys kilpailukyvyn näkökulmasta	10
3. Elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteistyö - nykytilan kuvaus	11
3.1. Kansainvälisiä yhteistyötavoitteita rikosten ehkäisemiseksi	11
3.2. Yhteistyörakenteet	13
3.3. Paikallisen turvallisuusyhteistyön nykytila	15
4. Keskeiset yhteistyön kehittämistarpeet nykytilan kuvauksen pohjalta	18
5. Strategiset linjaukset	19
6. Yhteistyön tavoitteet	23
7. Toimenpide-ehdotukset	24
7.1. Yritysten toiminnan häiriöttömyyden turvaaminen	24
7.2. Yhteiskunnan tuki turvallisuuskulttuurin kehittämiseksi yrityksissä	25
7.3. Yritystoiminnan turvallisuutta koskevan tutkimuksen kehittäminen	26
7.4. Yhteiskunnan tuki yritystoiminnan tietoturvallisuuden kehittämiseksi	27
7.5. Elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteistyö/kumppanuus	28

Yhteenveto ehdotuksista

1. Strategiset linjaukset

Työryhmä esittää yhteiskunnalle vahvempaa roolia yritysten ja sitä kautta Suomen kilpailukyvyyn edistämiseksi. Tavoitteena on julkisen ja yksityisen sektorin toimijoiden yhteistyön kehittäminen yritystoiminnan turvallisuuden parantamisessa.

2. Yhteistyön tavoitteet

Elinkeinoelämän ja viranomaisten turvallisuusyhteistyöllä tuetaan tavoitetta, jonka mukaan Suomi on Euroopan turvallisimaa maa 2015. Suomen elinkeinoelämän kilpailukyvyyn kannalta on tärkeää, että Suomi on Euroopan turvallisimaa maa yritystoiminnan näkökulmasta. Tavoitteena on siten vahvistaa turvallisuuden merkitystä kansallisena kilpailutekijänä.

3. Toimenpide-ehdotukset

* yritystoiminnan häiriöttömyyden turvaaminen

Yritystoiminnan häiriöttömyys varmistetaan yritysten omatoimisen varautumisvelvollisuutta lisäämällä, kriisitiedon välittämällä, tietotekniikkarikoksia ja tietoverkkojen häiriötä koskevan tilannekuvan jakamisella, turvallisuusselvitysmenettelyn kehittämällä, yrityksen tietopääoman suojan parantamisella sekä logistiikkarikoksien torjunnan kehittämällä.

* yhteiskunnan tuki turvallisuuskulttuurin kehittämiseksi yrityksissä

Yhteiskunta edistää yritysten turvallisuuskulttuuria kehittämällä viranomaisten keskitetyn palvelupisteen, jonne keskitettäisiin viranomaisten tarjoamat yritysten turvallisuuskulttuurin kehittämiseen tai parantamiseen vaikuttava tuki-/neuvontapalvelut.

* yritystoiminnan turvallisuutta koskevan tutkimuksen kehittäminen

Yhteiskunta tukee yritystoiminnan turvallisuutta koskevaa tutkimustoimintaa laatimalla valtion ja elinkeinoelämän yhteisten tutkimusohjelman turvallisuustutkimuksen tason nostamiseksi.

* yhteiskunnan tuki yritystoiminnan tietoturvallisuuden kehittämiseksi

Yhteiskunta kehittää yritystoiminnan tietoturvallisuutta jakamalla viranomaisten hallussa olevaan turvallisuustietoon perustuvaa tarkennettua ja kohdennettua tilannekuvatietoa tietoturvallisuuden akuuteista erityis- ja poikkeamatilanteista yritysten käyttöön.

* elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteistyö/kumppanuus

Yhteiskunta huolehtii elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteistyön valtakunnallisten ja alueellisten rakenteiden vahvistamisesta hallintorakenteiden kehittämisen yhteydessä sekä tarvittaessa yhteistyötä ja tietojenvaihtoa koskevaa lainsäädäntöä kehittämällä.

1. Tehtäväksianto

Hallitusohjelman mukaisesti hallitus määrittää sisäisen turvallisuuden keskeiset tavoitteet ja toimenpiteet poikkihallinnollisesti sisäisen turvallisuuden ohjelmassa. Valtioneuvosto asetti hankkeen valmistelemaan sisäisen turvallisuuden ohjelman 29.8.2007. Ohjelma valmistuu 31.3.2008, jonka jälkeen valtioneuvoston tekee siitä periaatepäätöksen.

Sisäisen turvallisuuden ohjelmaa varten tulee valmistella strategiset linjaukset, tavoitteet ja toimenpiteet kilpailukyvyn lisäämiseksi yritystoiminnan turvallisuutta parantamalla. Asiakokonaisuuden valmistelusta vastaa kansallinen yritysturvallisuutta edistävä yhteistyöryhmä ja sen sihteeristö sekä valtioneuvoston asettamispäätöksessä mainitut lisäjäsenet.

Asiantuntijaryhmän tulee valmistella poikkihallinnolliset strategiset linjaukset, tavoitteet ja toimenpiteet elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteistyön kehittämiseksi tavoitteena lisätä turvallisuudella alueellista ja kansallista kilpailukykyä. Valmistelussa tulee ottaa huomioon elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteisessä strategiassa vahvistetut tavoitteet ja toimenpiteet¹ Asiantuntijaryhmän tulee arvioida tarpeita kehittää yhteistyön rakenteita ja toimintamuotoja edelleen, keinoja niiden vakiinnuttamiseksi sekä mahdollisuuksia edistää yhteistyöhön perustuvia toimintamalleja. Asiantuntijaryhmä valmistelee ehdotukset logististen yhteyksien ja palvelujen turvallisuuden parantamiseksi sekä logistiikkarikosten vähentämiseksi.

Asiantuntijaryhmän loppuraportin ensimmäinen osa, joka sisältää strategiset linjaukset, tavoitteet ja toimenpiteet, valmistuu 15.1.2008. Raportin toinen osa, joka sisältää ehdotukset seurannassa käytettäviksi tunnusluvuiksi ja mittareiksi sekä yhteistyörakenteiden ja resurssien arvioinnin, tulee olla valmiina 15.2.2008. Ohjelma kokonaisuudessaan valmistuu 31.3.2008.

2. Yritystoiminnan turvallisuuden nykytila ja keskeiset tulevaisuuden haasteet

Voimakkaasti kansainvälistyvässä taloudessa yhteiskunnan hyvä kilpailukyky on edellytys yritysten kasvulle. Se vaikuttaa yritysten sijoittumispäätöksiin ja luo perustan kansakunnan hyvinvoinnin kohoamiselle. Suomessa ymmärretään kilpailukyvyn merkitys taloudellisen kasvun ja työllisyyden edellytyksenä. Kun EU:n tavoitteena on nostaa unioni maailman kilpailukykyisimmäksi ja dynaamisimmaksi talousalueeksi, sen on kiinnitettävä huomiota entistä enemmän myös turvallisuuteen. Sama koskee tietenkin myös Suomea.

Suomessa ei ole painotettu turvallisuutta kilpailukykytekijänä yhtä voimakkaasti kuin esimerkiksi talouspolitiikkaa, verotusta tai osaamista. Turvallisuus on kunnalle ja yrityksille merkittävä kilpailukykytekijä. Suomen alueiden kilpailukykyä selvittäneissä yrityskyselyissä yritykset pitävät turvallista toimintaympäristöä tärkeänä sijoittumiseen vaikuttavana tekijänä alueen vetovoimaisuuden, työvoiman saatavuuden, markkinoiden läheisyyden ja hyvien liikenneyhteyksien ohella. Yritysjohtajat arvioivat, että erityisesti asuin ympäristön turvallisuuteen ja viihtyvyyteen panostaminen houkuttelee työntekijöitä alueelle.²

¹ Elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteinen strategia yrityksiin kohdistuvien rikosten ja väärinkäytösten torjumiseksi, sisäasiainministeriön julkaisu 15/2006

² Alueiden kilpailukyky. Keskuskaupakamari 2007.

Turvallisuuskysymysten merkitys yhteiskunnan hyvän kilpailukyvyn ylläpitämisessä:

- Kansainväliset kilpailukykytutkimukset osoittavat, että turvallisuuden ja kilpailukyvyn välillä on selvä yhteys, myös useimmilla turvallisuuden osa-alueilla. Suomi sijoittuu sekä kilpailukyky- että turvallisuusmittauksissa kärkisijoille.³
- Korruptio on merkittävä turvallisuusuhka kansainvälistyville suomalaisyrityksille. Esimerkiksi Venäjällä ja useissa Euroopan unionin jäsenmaissakin korruptio vaikeuttaa selvästi liiketoimintaa. Suomen pitäisi säilyttää asema vähäisen korruption maana ja tukea korruptionvastaista yrityskulttuuria.

2.1 Yritysturvallisuuden nykytila⁴

Yrityksen on tunnettava toimintaansa ja toimintaympäristöönsä liittyvät riskit, koska yritys voi myös pitkälti omalla toiminnallaan välttää epätoivottuja turvallisuusriskejä. Ongelmana on kuitenkin yhtäältä se, että erityisesti pienet yritykset eivät saa riittävästi tietoa näistä ilmiöistä sekä se, että viranomaiset eivät saa tarpeeksi tietoa yrityksiin kohdistuvista uhkista, koska tieto ja tilastointi ovat hajanaisia. Kaikilla yrityksillä ei ole myöskään riittävästi kapasiteettia tai osaamista hyödyntää riskeihin ja turvallisuuteen liittyvää tietoa. Tilastoinnin puutteet johtuvat osittain siitä, että yritykset eivät halua ilmoittaa esimerkiksi mainetekijöiden vuoksi kaikkia rikos- tai väärinkäytösepäilyjä poliisille.⁵

Viimeaikaiset selvitykset osoittavat, että tietoturvallisuus on edelleen haastavin ja ongelmallisin yritysturvallisuuden osa-alue yrityksille. Se on ilmennyt sekä käytännön toiminnassa että kehittämiskohteena.

Eräs syy tähän liittyy suomalaisten vieläkin vaatimattomaan riskitietoisuuteen ja sen huomioon ottamiseen turvallisuustoiminnassa. Varsinkin pienemmissä yrityksissä riskienhallinta ei ole jatkuvaa toimintaa, vaan usein projektinomaista, vain vakuutusasioiden yhteydessä läpikäytyä asiaa. Jos yritys ei tunne omasta toiminnasta tai ulkopuolelta siihen kohdistuvia uhkia ja riskejä, niitä ei voida myöskään hallita.

Perimmäinen syy kuitenkin on siinä, että monelta yritykseltä puuttuu sellainen turvallisuussuunnitelma, joka vastaisi tavanomaisimpiin turvallisuustilanteisiin eli uhkiin ja riskeihin työpaikoilla. Ja jos sellainen on joskus tehtykin (lakisääteinen pelastussuunnitelma), päivitykset ovat usein vanhoja eivätkä näin vastaa oikealla tavalla nykytilanteisiin.

Laurea ammattikorkeakoulun opinnäytetyönä vuonna 2007 tehty selvitys sadan suomalaisen yritysjohtajan yritysturvallisuutta koskevista kannanotoista vahvistaa osittain edellistä arviota. Selvityksessä ilmeni, että näissä yrityksissä panostetaan suhteellisesti vähiten rikosten torjuntaan ja pelastustoimintaan yritysturvallisuuden osa-alueina; vieläkin ajatellaan, että ”poliisi yksin hoitaa rikostorjunnan ja pelastusviranomaiset yksin onnettomuus- ja vaaratilanteet”.

³ Turvallisuudesta kilpailukykyä. Keskuskauppakamari 2004.

⁴ Pohjautuu, ellei toisin todettu, selvitykseen: Yrityksiin kohdistuvan ja niitä hyödyntävän rikollisuuden tilannekuva 2007. Keskusrikospoliisi 1.10.2007.

⁵ Yritysten rikosturvallisuus- Riskit ja niiden hallinta. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari 2005.

Tämä tarkoittaa sitä, että juuri näihin asioihin on kiinnitettävä erityistä huomiota, mikäli aiotaan päästä todellisiin tuloksiin yritysten turvallisuuden parantamisessa.

Henkilöturvallisuus on yritysturvallisuuden keskeinen osa. Yritysten työntekijöihin kohdistuva väkivalta on Suomessa verraten harvinaista, mutta väkivallalla uhkailu työtehtävissä on yleistä erityisesti asiakaspalvelutehtävissä. Yritysten avainhenkilöihin kohdistetut turvallisuusuhat ovat lisääntymässä. Myös työntekijöiden ja yhteistyökumppanien tekemien rikosten ehkäiseminen on olennainen osa henkilöturvallisuutta. Useilla aloilla on kansainvälisesti havaittu, että henkilöstön tekemät tai henkilöstön myötävaikutuksella toteutetut rikokset ovat yleistyneet.

Turvallinen työ- ja asiointipaikka houkuttelee työntekijöitä ja asiakkaita. Turvallisuuden puutteet aiheuttavat kustannuksia myös poissaoloina ja liiketoiminnan häiriöinä. Työväkivallan määrästä ei kuitenkaan ole olemassa tarkkaa kuvaa, koska vain vakuutusyhtiöille ilmoitetut tapaukset näkyvät tapaturmatilastossa. Usein työpaikoilla on myös käytäntönä, että mikäli väkivallasta ei aiheudu fyysisempiä vammoja, sitä ei usein käsitellä tai tilastoida. Näin ollen henkinen väkivalta ja uhkailu jäävät usein sekä tilastoimatta että ilmoittamatta. Kuitenkin myös henkisen väkivallan ja uhkailujen seuraukset voivat olla vakavia.

Työväkivallan määrää arvioidaan tapaturmatilastojen lisäksi turvallisuuskyselyillä. Haastattelututkimuksilla on saatu selvästi korkeampia työväkivallan esiintymislukuja. Erityisesti naisiin kohdistuva työväkivalta on ollut kasvussa, mikä voi osittain johtua naisvaltaisten palvelualojen kasvusta. Kyselyjen perusteella viisi prosenttia työvoimasta joutuu vuosittain väkivallan kohteeksi työssään tai työmatkallaan.⁶ Kaupan ja palvelujen tehtävissä työskentelevät ilmoittivat uhkaavista tilanteista selvästi useammin kuin muiden toimialojen vastaajat.⁷

Omaisuusrikosten määrä on 1990-luvun puolenvälin jälkeen ollut laskussa, vaikkakin esimerkiksi poliisin tietoon tulleet myymälävarkaudet ja näpistykset ovat selvästi lisääntyneet. Kaupan alalla varkaushävikki aiheuttaa merkittäviä kustannuksia. Vaikka pidemmällä aikavälillä erityisesti liikemurrot ovat vähentyneet, lisääntyivät poliisin tietoon tulleiden liikemurtojen määrä vuonna 2007 edelliseen vuoteen verrattuna. Vahingontekojen määrä on liikekeskuksissa edelleen laskussa, muilla julkisilla ja yksityisillä paikoilla kasvussa.

Osa yrityksiin kohdistuvista omaisuusrikoksista on järjestäytyneiden rikollisryhmien tekemiä. Erityisesti logistiikkatoiminnot ovat alttiita kansainväliselle järjestäytyneelle rikollisuudelle. Myös lähialueilta, erityisesti Virossa ja Liettuasta johdettu varkaus-, murto- ja ryöstörikollisuus voi vahvistua Suomessa.

Tietoturvallisuutta vaarantava rikollisuus uhkaa yritysten tietopääomaa, tehokkuutta ja kilpailukykyä merkittävästi. Tietoturvallisuusriskit ja niiden vaikutukset yrityksen toiminnalle ja jatkuvuudelle tunnetaan kuitenkin heikosti. Yleistä tietoturvallisuusongelmaa aiheuttaa tällä hetkellä erityisesti toimisto-ohjelmien haavoittuvuuksien hyväksikäyttäminen yritysvakoilun toteuttamiseksi. Verkkopalveluita tarjoavien yritysten suojausten parannuttua rikolliset ovat myös kohdistaneet toimintaansa selvästi heikommin suojattuihin asiakkaiden koneisiin.

⁶ Väkivalta työtehtävissä -työryhmän loppuraportti 2004 ja palvelualoissa kohdatun fyysisen väkivallan ehkäisemisen- jaoston loppuraportti. Sisäministeriö 2005.

⁷ 463 yrityksen vastaukset kuvasivat uhkatilanteita työtehtävissä vuosina 2003-2005. Yritysten rikosturvallisuus-riskit ja niiden hallinta Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari 2005.

Tietoverkkorikollisuuden kehittyminen on jo tuonut mukanaan erityisesti uusia asiakkaisiin kohdistuvia hyökkäystapoja. Elinkeinoelämän ja viranomaisten jatkuva yhteistyö ja toimintojen edelleen kehittäminen häiriöitä paremmin kestäviksi ovat keskeisiä keinoja tietoturvallisuuden parantamiseksi. Ydinasioita ovat myös realistiset ja ajan tasalla olevat näkemykset uhkista ja kokonaisvaltainen varautuminen uhkatilanteita varten.

Yritysten tuotantoon ja muihin toimintoihin kohdistuu monenlaisia rikoksia. Yrityksiin kohdistuvan petosrikollisuuden osa-alueella pelkästään vakuutusyhtiöihin kohdistuvat petosrikokset aiheuttavat vuosittain 100–200 miljoonan euron menetykset yhtiöille ja nostavat lisäksi asiakkaiden kustannuksia. Petosrikollisuus on myös järjestäytyneiden rikollisryhmien tärkeimpiä toimialoja. Yleisimpiä yrityksiin kohdistuvia talousrikoksia ovat liike- ja asiakassuhteen pettämiseen, kuten etumaksumenettelyyn, liittyvät rikokset. Sisäpiiririkollisuus on muuttunut yhä kansainvälisemmäksi ja rikollisten keinot entistä monimutkaisemmiksi. Myös tuoteväärennysrikollisuus koskettaa monia suomalaisia yrityksiä; erityisesti Kiinan kasvava tuoteväärennysrikollisuus on uhka suomalaisille yrityksille.⁸

Vakavia haasteita koko yritystoiminnan kentälle aiheuttaa pimeän työvoiman käyttö, jota pidetään yhtenä yritysten keskinäiselle kilpailulle haitallisimmista rikollisuusilmiöistä. Pimeää työvoimaa tulee Suomeen aiempaa enemmän myös EU:n ulkopuolisista maista. Pimeä työvoima työllistää lähitulevaisuudessa talousrikostutkijoita enenevässä määrin.

Pimeän työvoiman käytön ja tarjonnan takana on usein järjestäytyneitä rikollisryhmiä, joiden jäsenten liiketoiminnassa laittomat ja lailliset toimintatavat yhdistyvät muuta liike-elämää vahingoittavalla tavalla. Lokakuussa 2007 julkaistussa yritysturvallisuuden tilannekuvassa arvioitiin, että järjestäytyneet rikollisryhmät uhkaavat aiempaa enemmän rakennus-, telakka-, siivous- ja ravintola-aloilla toimivia yrityksiä.

Erityisesti henkilöstön rekrytoinnin turvallisuustekijöihin, hyvään henkilöstöpolitiikkaan ja johtamiseen, henkilöstön turvallisuustietoisuuteen, alihankinnan rikosturvallisuuteen ja pimeän työvoiman käytön ehkäisemiseen tulisi kiinnittää yritysten toiminnassa huomiota. Myös järjestäytyneen rikollisuuden leviämistä ehkäisevien toimintamallien ohjeistamista tulisi harkita. Viranomaisten keskinäistä yhteistyötä sekä yhteistyötä yksityisten toimijoiden kanssa on syytä kehittää.

⁸ Viitteeksi tilannekuvaraportti (KRP)

2.2 Keskeiset yritysturvallisuuden tulevat haasteet

Yritysturvallisuuden konkreettinen lähivuosien haaste on saada kansallisten turvallisuusohjelmien (UTS, YETTS, yritysturvallisuusstrategia⁹ ja valmisteilla oleva STO II) yritysten turvallisuustoimintaan vaikuttavat esitykset ja suositukset tunnetuksi sekä tehokkaaseen toteutukseen. Tämä asettaa erityisiä vaatimuksia yritysten turvallisuusjohtamiselle, erityistilannevalmiuksien parantamiselle ja turvallisuusalan (ml. viranomaiset) laajalle yhteistoiminnalle. Kansallisiin turvallisuusohjelmiin perustuvaa elinkeinoelämän ja viranomaisten verkostoitumista erityisesti paikallistasolla on lisättävä merkittävästi ja löydettävä tälle työlle sekä käyttökelpoisia työvälineitä että pysyvä, jatkuvuuden takaava perusta. On myös varmistettava valittujen menetelmien yhteensopivuudesta kansainvälisten, yhteisesti sovittujen toimintamallien kanssa.

Nykytilaa tarkasteltaessa nousevat esiin asiat, jotka ovat ensisijaisia myös tulevaisuuden haasteisiin vastattaessa. Riskitietoisuutta ja riskienhallinnan työvälineitä on saatava laajemmin käyttöön yrityksiin, ja eurooppalaisten hyvien sekä parhaiden käytäntöjen käyttöönottoa on pyrittävä edistämään suomalaisten toimijoiden keskuudessa. Uhka- ja riskikartta tulee muuttumaan keskeisiltä osin niin globalisaation, kansainvälistymisen kuin ns. uusien uhkakuvien myötä. Tässä mielessä uhkat tietojärjestelmien toiminnalle, ilmaston lämpeneminen ja esim. uudet rikollisuuden muodot ovat haasteellisia. Aivan keskeiseksi muodostuvat kriittisen infrastruktuurin suojaamiseen ja toiminnan jatkuvuuden varmistamiseen liittyvät toimenpiteet, jotka koskevat muitakin kuin ns. huoltovarmuuskriittisiä yrityksiä. Energian saannin turvaaminen, tieto-, lämpö- ja vesijärjestelmien toiminnan turvaaminen sekä logistiikan toimivuus ovat ratkaisevan tärkeitä yhteiskunnan toimivuuden ja kilpailukyvyn kannalta.

Tämä edellyttää yrityksiltä toimintavalmiuksien parantamista näiden uhkien varalta eli sellaista toimivaa suunnitelmaa, joka auttaa yrityksiä selviämään em. tilanteista siltä osin, kuin ne itse pystyvät vaikuttamaan tilanteiden hallintaan. Näitä erityistilanteita varten on luotava valmiuksia ja pidettävä niitä yllä.

Teknologian ja tietojärjestelmien käyttö operatiivisessa yritysten turvallisuustyössä tulee lisääntymään. Tämä edellyttää uusia painotuksia turvallisuusalan ammatillisessa koulutuksessa.

Yritysturvallisuuden osa-alueista edelleen haasteellisimpia tulevat olemaan tietoturvallisuus, toiminnan turvallisuus, henkilöstö- sekä toimitilaturvallisuus. Näillä osa-alueilla on tarvetta myös saada yhteistä turvallisuuskriteeristöä, koska niin kansallisen kuin kansainvälisen (tieto)turvallisuusmenettelyn kehittäminen tapahtuu pääsääntöisesti näillä alueilla. Esimerkkinä yhteisestä turvallisuuskriteeristöstä voidaan mainita valtiohallinnon tietoturvallisuuden johtoryhmän (VAHTI) valtiohallinnon toimijoille tuottamat ohjeistukset. Johtoryhmällä on käynnissä myös tietoturvasot -hanke, jossa jokaiselle valtiohallinnon toimijalle pyritään löytämään tämän toimintaa vastaava tietoturvasot ja mitoittamaan turvatoimet määritellyn tason mukaisesti. Ohjeistuksen ja tietoturvasotien hyödyntämismahdollisuuksia myös yritysten toiminnassa on syytä selvittää.

⁹ Elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteinen strategia yrityksiin kohdistuvien rikosten ja väärinkäytösten vähentämiseksi. Sisäasiainministeriön julkaisu 15/ 2006

Työturvallisuuden keskeiset haasteet liittyvät jatkossakin työssä kohdattavan väkivallan vähentämiseen ja työympäristön turvallisuuden lisäämiseen. Tämä työ toteutetaan pääsääntöisesti kuitenkin osana normaalia työ- ja sosiaaliviranomaisten ja työelämän osapuolten välistä toimintaa.

2.3 Kansainvälisen turvallisuuden kehitys/kansainvälisesti toimivan yrityksen turvallisuus kilpailukyyn näkökulmasta - tietojen vaihto ja saaminen

Globalisaatio- ja kansainvälistymiskehityksen vaikutukset näkyvät kaikkialla. Sisäisen turvallisuuden määritelmässä on huomioitu tämä ilmiö. Suomalaisista yrityksistä jo monet toimivat laajasti ulkomailla eri maanosissa ja suomalaiset yritykset käyvät kauppaa lähes kaikissa maailman maissa. Kansalliset yritysten turvallisuutta parantavat toimenpiteet eivät näin ollen yksin riitä lisäämään yritysten kilpailukykyä. Turvallisuusuhat ja – riskit vaihtelevat maailmalla merkittävästi ja suomalaisten yritysten on osattava varautua niihin riittävällä tiedolla, osaamisella ja toimenpiteillä. Näitä ovat olleet esim. kansainvälinen terrorismi, järjestäytynyt rikollisuus, kulkutautiepidemiat sekä luonnonkatastrofit, joiden kohteeksi ovat joutuneet joko yritysten avainhenkilöt tai tuotantotoiminta.

Yritysten valmiudet kohdata globalisaation ja kansainvälistymisen kautta tulevia turvallisuusriskejä vaihtelevat. Ne ovat tarjonneet toisaalta myös merkittäviä mahdollisuuksia liiketoiminnalle, mutta valitettavia takaiskujakin on tullut – osittain kokemattomuudesta, osittain tiedon puutteesta johtuen. Turvallisuusuhkien ja – riskien hallintaan liittyvä tiedonvälitys on meillä vähäistä ja hajautettua esimerkiksi moneen kilpailijamaahan verrattuna. Nyt on syytä selvittää ne mahdollisuudet ja toimintamallit, joilla yritykset saavat paremmin tietoa näistä asioista viranomaistoiminnan ja muun sidosryhmätoiminnan kautta. Yritysten toimintaan vaikuttavan kriisitilannetiedon jakaminen esim. UM:n, VNK:n ja Viestintävirastossa toimivan CERT.FI –yksikön kautta tulee selvittää ja tehostaa. Tällä on suuri merkitys ”on-line” erityistilannejohtamiseen sekä esim. tieto-, henkilö- ja matkustusturvallisuuden järjestelyihin yrityksissä.

Toinen kehityspiirre, joka korostaa suomalaisten yritysten kilpailukykyä, on laki kansainvälisistä tietoturvavaroitteista ja sen edellyttämä yhteisöturvallisuusmenettely, joka on erityisille viranomaisille asetettu velvollisuus. Tässä menettelyssä selvitetään niiden suomalaisten yritysten turvallisuusmenettely, jotka haluavat päästä luottamuksellisia toimituksia edellyttäviin hankkeisiin EU:n alueella. Tämän toiminnan kehittäminen niin, että suomalaisten yritysten turvallisuustasosta tulee kilpailuvaltti myös muualla Euroopassa ja globaalistikin on eräs keskeisistä kysymyksistä. Tätä kautta voidaan aikaansaada sellaisia yhteisiä kriteeristöjä tieto-, henkilö- toimitila- ja hallinnollisen turvallisuuden alueilla, jotka takaavat pääsyn sekä em. hankkeisiin että turvallisiin toimitus- ja palveluketjuihin eli verkostoihin, joista on merkittävää kilpailuetua.

Yhteisöturvallisuusmenettelyn osalta on syytä mainita erityisesti kansainvälinen turvallisuusyhteistyö. Tietoliikenteen turvallisuuteen liittyvistä tehtävistä vastaavaa toimijaa kutsutaan vakiintuneen kansainvälisen terminologian mukaisesti tietoliikenneturvallisuusviranomaiseksi (NCSA, National Communication Security Authority). Tietoliikenneturvallisuusviranomaisen tehtävät jakaantuvat useaan eri tehtäväalueeseen. Viranomaisen tehtävänä on tietoliikenneturvallisuuden lisäksi käsitellä tuotteiden ja tietojärjestelmien tietoturva vaatimuksia ja hyväksymisiä sekä huolehtia salaustenmenetelmiin liittyvien avainten hallinnasta. Suomessa kansallista tietoliikenneturvallisuusviranomaista ei ole vielä säädetty laissa.

Suomen kansallisen tietoliikenneturvallisuusviranomaisen puuttuminen on tiedostettu kansainvälisessä yhteistyössä samalla kun käytännön tarpeet tehtäville ovat jatkuvasti lisääntyneet. Tämä on käytännössä aiheuttanut tilanteita, joissa Suomi ei ole päässyt mukaan kansainväliseen tietojen vaihtoon. Tietojenvaihtoon liittyvät tarpeet ja vaatimukset konkretisoituvat esimerkiksi NATO- ja EU-yhteistyön muodossa, kun määritellään vaatimuksia turvaluokiteltavan tiedon siirtämiselle.

Tehtäväkentän organisoinnilla ja hoitamisella on myös kaupalliset sekä vientiteolliset intressit. Suomalaiset tietotekniikka-alueen toimijat eivät pääse tasavertaisesti kilpailemaan ja osallistumaan kansainvälisiin tarjouskilpailuihin ilman kansallisen tietoliikenneturvallisuusviranomaisen lausuntoa järjestelmiensä tai tuotteidensa turvallisuustasosta.

Tietoliikenneturvallisuusviranomaisen tehtäviä on kaavailtu Viestintäviraston hoidettaviksi. Toiminnan käynnistäminen vaatii kuitenkin Viestintävirastolle rahoitusta ja lisäresursseja.

3. Elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteistyö yritystoiminnan turvallisuuden parantamiseksi - nykytilan kuvaus

3.1 Kansainvälisiä yhteistyötavoitteita rikosten ehkäisemiseksi

YK:n talous- ja sosiaalineuvosto on korostanut rikosten ennalta ehkäisemiseen liittyvää elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteistyön tärkeyttä päätöslauselmassaan vuodelta 2003.¹⁰ Päätöslauselmaan sisältyvien suuntaviivojen (UN Guidelines for the Prevention of Crime, 2002) keskeisiä elementtejä ovat korkeimman poliittisen tason sitoutuminen, rakenteiden ja toimenpiteiden asianmukainen resursointi, kansallisen tason ohjaus paikallistasolle ja tehokas julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuus.

Euroopan Neuvoston vuonna 2003 rikosten torjuntaan liittyvästä kumppanuudesta antaman päätöslauselman mukaan jäsenvaltioiden on muun muassa varmistuttava, että lainsäädännöllinen viitekehys on asianmukainen ja edistää, eikä rajoita kumppanuuksia.¹¹ Uutta lainsäädäntö- ja määräysehdotuksia laadittaessa on varmistauduttava niiden vaikutuksesta rikosten ehkäisemiseen liittyvään yhteistyöhön (suositus 2). On myös varmistauduttava siitä, että kumppanuusrakenteiden välinen tiedonvaihto on suhteessa ihmisoikeuksien suojeluun ja tietosuojan vaatimuksiin (suositus 4).

Euroopan Neuvoston mukaan lainsäädännön olisi sallittava paikallisten ja muuttuvien olosuhteiden sekä kehittämisen huomioon ottaminen kumppanuusjärjestelyissä (suuntaviiva 7). Yhteistyöjäsenten välisen asiaankuuluvaa tiedonvaihtoa tulisi helpottaa edistämällä sopimuksia, jotka ottavat huomioon tietosuojan, yksityisyyden suojan, ihmisoikeuksia koskevan lainsäädännön ja yhteistyöosapuolten erityiset ammatilliset luottamuksellisuusvelvoitteet (suuntaviiva 23).

Euroopan unionin järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa korostetaan julkisyhteisöjen ja yksityisen sektorin suojelua hallinnollisin ja muin toimenpitein järjestäytyneeltä rikollisuudelta (Haagin toimintaohjelma (VL 2005/c 53/01), kohta 2.6).

¹⁰ Action to promote effective crime prevention, ECOSOC RES. 2002/13

¹¹ Recommendation Rec(2003)21 of the Committee of Ministers to member states concerning partnership in crime prevention

Rikosten ehkäisemiseen vaikuttavaa julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyötä on edistetty erilaisilla kansainvälisillä yhteistyö- tai tiedonantovelvoitteilla, joita sisältyy muun muassa seuraaviin instrumentteihin:

- Rahanpesun torjuntaan liittyvät kansainväliset suositukset ja velvoitteet (mm. Financial Action Task Forcen (FATF) suositukset ja EU-lainsäädäntö, kuten direktiivi rahoitusjärjestelmän rahanpesutarkoituksiin käyttämisen estämisestä);
- Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseen (725/2004) sisältyvien kansainvälisen meriliikenteen ja niitä palvelevien satamien turvallisuutta koskevien ISPS- säännösten toteuttaminen satama-alueilla sekä satamissa toimivissa yrityksissä;
- Maailman tullijärjestön (WCO) maailmankaupan turvaamiseksi ja helpottamiseksi laatimassa ns. normikehyksessä (Framework of Standards to Secure and Facilitate Global Trade, SAFE), määritellyn ja EU:n tullikoodeksissa (ns. turvallisuuslisäys 648/05) hyväksytyyn valtuutetun taloudellisen toimijan, (Authorised Economic Operator, AEO) aseman myöntäminen ulkomaankauppaa käyville yrityksille, jotka noudattavat asetettuja turvallisuusstandardeja ja
- Maailman tullijärjestön (WCO) aloitteesta Suomentullin ja yritysten välillä solmitut vapaaehtoiset yhteistyösopimukset (Memorandum of Understanding, MOU) tullirikosten ehkäisemiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi.

Valtioiden tehdessä hankintoja taikka muuta taloudellista yhteistyötä yritysten kanssa, on luokitellun tiedon luovuttaminen hallinnon ulkopuolelle ajoittain välttämätöntä. Tällöin luokiteltua tietoa voidaan suojata kansallisin säädöksin ja toimin. Luovutettaessa tietoa ulkomaille tilanne on kuitenkin toinen. Kansainvälisen yhteistyön mahdollistamiseksi ovat eri valtiot sitoutuneet lukuisiin kahden välisiin tietoturvaluottamussopimuksiin. Pyrkimyksistä huolimatta, ei kuitenkaan ole osoittautunut mahdolliseksi toteuttaa tietoturvaluottamussalan monenkeskistä yleissopimusta.

Tietoturvaluottamussopimuksissa valtiot takaavat luokitellun tiedon asiallisen käsittelyn edellytykset sellaisissa alueillaan toimivissa yhteisöissä, joille viranomaiset ovat tehneet yhteisöturvaluottamusselvityksen (Facility Security Clearance; FSC).

Sopimusjärjestelmällä mahdollistetaan kansainvälinen taloudellinen kanssakäyminen sen edellyttäessä luokitellun tiedon käsittelyä. Menettelyn erittäin merkittävänä oheishyötynä tukevat viranomaiset yhteistyössä elinkeinoelämän kanssa yritysturvaluottamuskulttuurin parantumista kussakin maassa.

Suomessa sopimusjärjestelmän edellyttävänä kansallisena turvaluottamussviranomaisena (National Security Authority; NSA) toimii ulkoasiainministeriö, ja sitä avustavina määrättyinä turvaluottamussviranomaisina (Designated Security Authority; DSA) puolustusministeriö, pääesikunta sekä suojelupoliisi.

Pääesikunta vastaa tällä hetkellä kaikista tehtävistä yhteisöturvaluottamusselvityksistä. On kuitenkin pohdittu mallia, jossa suojelupoliisi tekisi siviilisektorille kuuluvat yhteisöturvaluottamusselvitykset. Tällöin pystyttäisiin paremmin takaamaan kansallinen kilpailukyky tälläkin sektorilla yhteisöturvaluottamusselvitysmenettelyyn kohdistuvien tarpeiden jatkuvasti kasvaessa.

Kumppanuusyhteistyötä tukevia elementtejä sisältyy myös turvallisuustyön *standardisointipyrkimyksiin*, kuten eurooppalaiseen standardiin liiketiloihin liittyvien rikosten torjunnasta.¹² Parhaillaan on myös alkamassa projekti eurooppalaisen standardin laatimiseksi toimitusketjun turvallisuudesta (Supply Chain Security).

Rikosten torjuntaan liittyvää julkisen ja yksityisen sektorin välistä yhteistyötä voidaan tukea erilaisilla *EU:n rahoitusohjelmilla*, kuten rikosten ennalta ehkäisyä ja torjuntaa koskevalla erityisohjelmalla rahoituskaudelle 2007–2013 (OJ L 058, 24.2.2007, p.7). EU:n tutkimusta, teknologian kehittämistä sekä kokeellista toimintaa tukevassa 7. puiteohjelmassa (2007–2013) tuetaan muun muassa turvallisuustutkimusta tavoitteena kehittää teknologioita ja tietämystä sellaisten valmiuksien rakentamista varten, joiden avulla voidaan suojata kansalaisia muun muassa terrorismin, luonnonkatastrofien ja rikollisuuden kaltaisilta uhilta. Ohjelmalla rahoitettava tutkimus tukee osaltaan kasvua ja työllisyyttä sekä Euroopan turvallisuusalan kilpailukykyä. Komissio pyrkii saamaan mukaan pieniä ja keskisuuria yrityksiä (pk-yrityksiä) sekä kansalaisten turvallisuudesta vastaavia viranomaisia ja organisaatioita.

On ilmeistä, että viranomaiset ja elinkeinoelämä eivät vielä riittävästi tunne eikä siten myöskään hyödynnä turvallisuustyön standardisointia ja rikosten ennalta ehkäisyn ja torjunnan kehittämiseen liittyviä rahoitusmahdollisuuksia.

3.2 Yhteistyörakenteet

Valtioneuvoston 23.9.2004 tekemässä periaatepäätöksessä sisäisen turvallisuuden ohjelmasta on todettu, että alueellisella tasolla aluehallinnon ja maakuntahallinnon sekä valtion paikallishallinnon tavoitteiden, linjausten ja toiminnan tulee olla yhteen sovitettu sisäisen turvallisuuden strategioiden ja tavoitteiden kanssa. Lisäksi ohjelmassa todetaan, että monimuotoiset hallinnolliset rakenteet eivät saa olla este sisäisen turvallisuuden tavoitteiden ja kehittämissuositusten toteuttamisessa.

Ohjelmassa todetun mukaisesti hallinnonalojen välisiä turvallisuuteen liittyviä kysymyksiä käsitellään sisäisen turvallisuuden ministeriryhmässä, sisäisen turvallisuuden seurantaryhmässä ja ministeriöiden välisissä tapaamisissa. Valtioneuvoston 29.12.2005 tekemän päätöksen mukaan sisäisen turvallisuuden asioita voidaan käsitellä ulko- ja turvallisuuspoliittisessa ministerivaliokunnassa silloin, kun niillä on liittymäkohtia ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan.

Paikallisten yhteistyörakenteiden tulee edistää pysyvää ja säännöllistä yhteistyötä paikallistasolla viranomaisten, järjestöjen ja elinkeinoelämän välillä. Paikallistasolla ei ole syytä luoda rinnakkaisia rakenteita, jotka olisivat vain omiaan hajottamaan turvallisuustyöhön käytettävissä olevia niukkoja resursseja ja luomaan mahdollisia päällekkäisiä rakenteita. Yhteistyön tulee olla järjestetty niin, että resurssit kohdentuvat varsinaiseen työhön eivätkä yhteistyön rakenteiden ylläpitämiseen. Uusien yhteistyön rakenteiden luomiseen tulee suhtautua pidättyvästi ja mikäli on mahdollista, tulisi hyödyntää jo olemassa olevia yhteistyön muotoja. Yhteistyön rakenteet tulee kuvata selkeästi ja avoimesti niin, että esimerkiksi yhteistyöhön osallistuvien henkilöiden vaihtuminen ei vaikuta yhteistyön jatkuvuuteen.

Ohjelmassa todetaan turvallisuussuunnittelua kehitettävän edelleen paikallistason turvallisuusyhteistyön tärkeimmäksi muodoksi ja yhteistyön rakenteeksi.

¹² Prevention of crime. Urban planning and design. Shops and offices, CEN/TS 14383-4:2006.

Turvallisuussuunnittelussa on saatava mukaan kaikki keskeiset viranomaiset, kolmannen sektorin edustajat ja elinkeinoelämän edustajat. Viranomaiset edistävät muiden toimijoiden saamista mukaan turvallisuussuunnitteluun.

Valtioneuvoston sisäisen turvallisuuden ohjelmaa koskeneessa päätöksessä vuonna 2004 vahvistettiin paikallisen turvallisuussuunnittelun edelleen kehittämistä koskevat toimenpiteet. Niitä koskevat konkreettiset toimeenpanoehdotukset hyväksyttiin sisäisen turvallisuuden ministeriryhmässä 18.5.2006.¹³ Vuonna 2009 työnsä aloittavat uudet kunnan- ja kaupunginvaltuustot käsittelevät uudenmuotoiset, sisällöllisesti aiempaa laajemmat turvallisuussuunnitelmat.

Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa linjattiin lääninhallitusten tehtäväksi turvallisuussuunnittelun ohjaaminen asiantuntija-apua tuottamalla. Lääninhallitusten tulee myös valvoa ja seurata turvallisuussuunnittelun edistymistä. Erityisesti pienille ja keskisuurille kunnille tulee osoittaa riittävästi tukea turvallisuussuunnitteluun. Lääninhallitukset ovat hyväksyneet 22.1.2007 yhteiset periaatteet siitä, miten lääninhallitukset tekevät tätä työtä käytännössä.

Vuoden 2006 yritysturvallisuusstrategiassa on sovittu elinkeinoelämän ja viranomaisten kumppanuuteen perustuvan yhteistyön käynnistämisestä valtakunnallisella ja paikallisella tasolla.¹⁴

Strategiassa viitataan Euroopan unionin neuvoston 29.4.2004 päätöslauselmaan, jonka mukaan yksityisen ja julkisen sektorin välistä kumppanuusyhteistyötä voidaan edistää perustamalla kansallinen yhteistyöelin (National Platform). Päätöslauselmaan liittyvän mallipöytäkirjan mukaan yhteistyöelimessä voi olla tarpeen mukaan lainvalvontaviranomaisten, elinkeinoelämän ja johtavien yritysten, kuluttajajärjestöjen, vaaleilla valittujen elinten, muiden tarpeellisten valtion viranomaisten, rikoksen uhrien ja järjestöjen edustajia. Yhteistyöelimen tehtävänä voi olla esimerkiksi yhteistyön edistäminen, tiedonvaihtoon liittyvät kysymykset, linjausten tekeminen asiantuntijavalmistelun pohjalta ja uhkien tunnistaminen. Parhaillaan valmistellaan komission tiedonantoa julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyöstä rikosten torjunnassa unionin tasolla.

Strategian tavoitteeksi asetettiin käynnistää pysyvä ja säännöllinen elinkeinoelämän ja viranomaisten välinen strategisen tason yhteistyö ja kehittää sitä edelleen Euroopan unionin linjaukset huomioon ottaen. Tämän toteuttamiseksi sisäasiainministeriö asetti elinkeinoelämän ja viranomaisten välisen valtakunnallisen tason yhteistyöryhmän, jossa on edustajat yritysturvallisuuden kannalta keskeisistä tahoista. Kansallisen yhteistyöryhmän tavoitteena on torjua jo ennalta yrityksiin kohdistuvia rikoksia ja väärinkäytöksiä sekä lisätä tietojenvaihtoa yritysten ja viranomaisten välillä. Yhteistyöryhmän puheenjohtajuus kiertää neljän puheenjohtajan välillä (sisäasiainministeriö, Keskuskauppakamari, oikeusministeriö, Elinkeinoelämän keskusliitto) siten, että elinkeinoelämää edustava taho ja viranomaistaho vuorottelevat.

Yhteistyöryhmä kokoontuu säännöllisesti useita kertoja vuodessa. Kokouksissa käsitellään yritysturvallisuuden tilannekuva sekä yhteisen strategian toimeenpanon tilanne. Tapaamisten valmistelusta vastaa yhteistyöryhmän sihteeristö, jossa on edustajat sisäasiainministeriöstä, oikeusministeriöstä, Keskuskauppakamarista ja Elinkeinoelämän keskusliitosta.

¹³ Paikallisen turvallisuussuunnittelun kehittäminen, sisäasiainministeriön raportteja 19/2006

¹⁴ Elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteinen strategia yrityksiin kohdistuvien rikosten ja väärinkäytösten torjumiseksi SM 15/2006

Strategiassa todettiin seudullisen ja paikallisen turvallisuussuunnittelun olevan keskeinen väline ennalta estävän työn lisäämiseksi ja eri toimijoiden välisen työn koordinoimiseksi.

Strategiassa ei haluttu luoda rinnakkaisia paikallisen yhteistyön rakenteita, vaan todettiin elinkeinoelämän ja viranomaisten välisen paikallisen yhteistyön toteutuvan osana paikallista turvallisuussuunnittelua ja täydentäen jo käynnissä olevaa työtä. Turvallisuussuunnittelun rinnalla voi olla kuitenkin tarpeen toteuttaa myös toimialakohtaisia hankkeita.

Tavoitteena on lisätä paikallisen tason yhteiseen suunnitelmaan perustuvaa viranomaisten ja elinkeinoelämän säännöllistä operatiivisen tason yhteistyötä yrityksiin kohdistuvien rikosten ja väärinkäytösten ennalta ehkäisemiseksi ja torjumiseksi.

Paikallista turvallisuusyhteistyötä sovittiin tehostettavaksi:

- * laatimalla kumppanuusperiaatteeseen ja yhteisten hyötyjen tunnistamiseen perustuva operatiivinen toimintamalli edistämään elinkeinoelämän ja yritysten osallistumista paikalliseen turvallisuussuunnitteluun;
- * lisäämällä paikallisella tasolla viranomaisten velvollisuutta olla aktiivisia yhteistyön aikaansaamisessa kutsumalla mukaan turvallisuussuunnitteluun elinkeinoelämän järjestöjen ja yritysten edustajia ja
- * keräämällä ja levittämällä hyviä käytäntöjä julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyöstä paikallisella tasolla.

3.3 Paikallisen turvallisuusyhteistyön nykytila

Sisäasiainministeriön vuonna 2006 julkistamassa selvityksessä parhaista käytännöistä paikallistason julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyössä todetaan, että julkisen ja yksityisen sektorin välistä yhteistyötä tehdään joissakin kihlakunnissa turvallisuussuunnitelman laatimisprosessin yhteydessä. Joissakin kihlakunnissa yksityinen sektori on edustettuna kihlakunnan turvallisuusorganisaation ohjaus- tai johtoryhmässä.¹⁵

Suunnitelmallinen, julkisen ja yksityisen sektorin yhteisiin tavoitteisiin perustuva yhteistyö ja siihen liittyvät pysyvämmät yhteistyörakenteet näyttävät olevan kuitenkin hyvin poikkeuksellisia. Käytännön yhteistyötä haittaa usein myös se että vastuu turvallisuussuunnitelmista lepää pääasiallisesti vain yhden henkilön harteilla. Henkilön siirryttyä muihin tehtäviin voi syntyä katkos turvallisuustyössä.

Työryhmä piti kuitenkin ilahduttavana, että yksittäisiä yhteistyöhankkeita yritysten ja muiden yksityisen sektorin toimijoiden kanssa on syntynyt ja viranomaissektorin kiinnostus etsiä yhteistyötä myös yksityisen ja kolmannen sektorin kanssa on selvästi lisääntynyt.

Selvityksessä todetaan, että yksittäisiä hankkeita pitemmälle menevä turvallisuusyhteistyö – kumppanuus – edellyttää kulttuurimuutosta niin julkisen kuin yksityisenkin sektorin puolella.

¹⁵ Parhaita käytäntöjä paikallistason julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyössä. PATSU loppuraportti. Sisäasiainministeriön julkaisuja 40/2006

Parhaimmillaan kumppanuudesta on selkeitä hyötyjä yleisen turvallisuustilanteen paranemisena, mutta myös yritykselle turvallisempaa toimintaympäristönä ja riskien ja rikollisuuden aiheuttamien menetysten vähenemisenä. Aito kumppanuus perustuukin yhteisen hyödyn tunnistamiseen.

Selvityksen mukaan parhaita käytäntöjä koskeva tarkastelu toi esille hyviksi koettuja ratkaisuja turvallisuusyhteistyön organisoimiseksi paikallistasolla. Tällaisia ovat muun muassa:

1. Hankkeelle tulee voida muodostaa yhteinen omistajuus, siinä pitää tunnistaa yhteiset tavoitteet ja sen tulee perustua kunkin osapuolen tasavertaisuuden periaatteelle;
2. Kaikki relevantit avainsidosryhmät tulee ottaa mukaan, kuten paikallinen kauppakamari, yrittäjäjärjestöt ja -yhdistykset, kauppakeskukset ja avainaloilla toimivat yritykset;
3. Yksityisen sektorin edustajien osallistuminen ohjausryhmään paikallisen turvallisuusyhteistyön suunnitteluvaiheessa ja tarpeen mukaan asiantuntijatasolla;
4. Hankkeen suunnittelu- ja toteutusorganisaatio on tarpeen mukaan jaettava alueellisesti, kaupunginosittain tai jonkin kohteen (esim. kauppakeskus) tasolla tapahtuvaksi;
5. Vastuun (puheenjohtajuuden) vuorottelu lisää kaikkien osapuolten sitoutumista;
6. Kumppanuushankkeiden tukioorganisaatiosta (sihteeristö, hankkeen vetäjä) on syytä huolehtia sovittujen toimenpiteiden täytäntöönpanon ja jatkuvuuden varmistamiseksi;
7. Erikseen osoitetun määrärahan (vaikka vaatimattomankin) varaaminen turvallisuusyhteistyötä varten edistää käytännössä hankkeen käynnistymistä ja toteuttamista;
8. Tiedotusasioista on myös syytä sopia etukäteen samoin kuin siitä missä muodossa yhteistä turvallisuushanketta voidaan käyttää esimerkiksi yrityskuvan parantamiseen.

Suomessa turvallisuussuunnittelu on perustunut vapaaehtoiseen yhteistyöhön ja suosituksiin. Ministeriöt voivat omassa ohjausjärjestelmässään edellyttää alaiselta valtionhallinnolta toimia turvallisuussuunnittelun edistämiseksi. Ministeriöiden toimivalta ei kaikkien viranomaisten osalta kuitenkaan yllä kunnallisiin toimijoihin¹⁶.

Eräissä maissa turvallisuussuunnittelusta säädetään lailla. Britanniassa turvallisuussuunnittelu ja siihen liittyvä yhteistyö - Crime and Disorder Reduction Partnership (CDRP) - on lakisääteistä ja se perustuu vuonna 1998 annettuun lakiin (Crime and Disorder Act). Saatujen kokemusten mukaan laki on merkittävästi edistänyt turvallisuussuunnittelua paikallisella tasolla.

Suomessakin on käyty keskustelua siitä, tulisiko paikallisesta turvallisuussuunnittelusta säätää lailla. Laajan enemmistön näkemys kuitenkin on, että Suomessa ei ole tarvetta turvallisuussuunnittelua koskevaan erilliseen lainsäädäntöön, vaan turvallisuussuunnittelua edistetään periaatepäätöksillä ja ohjeilla. Sitä voitaisiin kuitenkin tehokkaasti edistää ottamalla yhteistyötä koskevat asiat tarkasteluun aina sektorikohtaista lainsäädäntöä tarkistettaessa. Esimerkiksi poliisilaki sisältää yhteistyötä koskevan säännöksen (1§):

Poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen.

Poliisi toimii turvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten sekä alueella olevien yhteisöjen ja alueen asukkaiden kanssa.

¹⁶ Paikallisen turvallisuusyhteistyön kehittäminen. Sisäasiainministeriön julkaisu 19/2006.

Laki nyky muodossaan on vaikuttanut siihen, että poliisi on ollut aktiivinen paikallisessa turvallisuussuunnittelussa ja yhteistyön kehittämisessä.

Yhteistyöstä on määräykset myös esimerkiksi pelastuslaissa ja kansanterveyslaissa.

Työryhmä esittää, että turvallisuussuunnittelua edistetään aina sektorikohtaisen lainsäädännön tarkistamisen yhteydessä varmistamalla, että tarkistuksen kohteena oleva laki luo edellytyksiä yhteistyölle viranomaisten ja muiden toimijoiden kanssa.

Sekä sisäisen turvallisuuden ohjelmassa, että yritysturvallisuusstrategiassa sovittujen toimenpiteiden toteuttaminen on käynnistynyt. Muun muassa kansallinen yhteistyöryhmä on kokoontunut säännöllisesti. Paikallisella tasolla on käynnistetty turvallisuussuunnitelmien uusiminen siten, että turvallisuussuunnitelmat olisivat esiteltävissä vuonna 2009 aloittaville uusille kunnanvaltuustoille.¹⁷

Seurantatietoa paikalliseen turvallisuussuunnitteluun liittyvän yhteistyön konkreettisesta lisääntymisestä ei ole vielä juurikaan olemassa. Joidenkin arvioiden mukaan paikallisen tason turvallisuusyhteistyö on vielä lapsenkengissä.¹⁸

Paikallisen ja seudullisen turvallisuustyön kannalta on tärkeää, että valtion aluehallintouudistuksessa kiinnitettäisiin huomiota viranomaisten ja yksityisen sektorin välisenturvallisuusyhteistyön kehittämiseen.

Paikallisen turvallisuussuunnittelun etenemisestä on koottu tietoja sekä vuoden 2007 alussa että vuoden 2008 alussa. Tietojen perusteella näyttää siltä, että turvallisuussuunnitelmien tarkistaminen käynnistyi lähes kattavasti koko maassa syksyllä 2006. Työssä on kuitenkin suuria alueellisia eroja. Jotkut kunnat ja muut toimijat ovat nähneet turvallisuussuunnittelun mahdollisuutena parantaa alueen turvallisuutta yhteistyössä ja myös keinoina puuttua hankaliin ja vaikeasti ratkaistaviin ongelmiin. Eräin paikoin turvallisuussuunnittelua pidetään kuitenkin hallinnollisena pakkona eikä yhteistyönä. Taustalla on usein se, että turvallisuuden yhteyttä laajemmin ihmisten hyvinvointiin tai alueelliseen ja yritysten kilpailukykyyn ole nähty. On myös suuria eroja siinä, miten elinkeinoelämä on mukana yhteistyössä.

Vuoden 2008 alussa koottujen tietojen pohjalta laaditaan turvallisuussuunnittelun etenemistä koskeva raportti, joka jaetaan laajasti yhteistyöhön osallistuville tahoille. Raporttiin tullaan myös liittämään arvio tilanteesta sekä ehdotuksia asioista, joihin tulisi jatkossa kiinnittää erityistä huomiota.

¹⁷ Sisäisen turvallisuuden ohjelman toimeenpano ja tulokset 2004 – 2007. Sisäisen turvallisuuden ohjelman toimeenpanon seurantaraportti. Sisäasiainministeriön julkaisuja 29/2007

¹⁸ Arno Tanner: Sisäisen turvallisuuden ohjelma asiantuntijoiden arvioimana. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 65/2007

4. Keskeiset yhteistyön kehittämistarpeet nykytilan kuvauksen pohjalta

Turvallisuuskysymyksillä on merkittävä asema suomalaisen elinkeinoelämän ja sitä kautta yhteiskunnan kilpailukyvyn kannalta. Tähän näkökulmaan ei ole kuitenkaan kiinnitetty vielä riittävästi huomiota sisäisen turvallisuuden osana.

Julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyötä haittaavia ongelmia liittyy edelleen rikostorjuntaan liittyvän tiedon vaihtoon. Eri viranomaisten sektorikohtainen ja pirstaleinen lainsäädäntö ei tue riittävästi rikostorjuntayhteistyötä tai on jopa sen esteenä. Kyse on tiedonvaihtoon liittyvistä ongelmista sekä viranomaisten että yritysten välillä. Myös eräillä erityisalueilla, esimerkiksi yhteisöturvallisuusmenettelyssä, lainsäädäntö ei salli riittävässä määrin rikostorjunnallisen tiedon luovuttamista viranomaisilta yrityksille.

Rikostorjuntaan liittyvän yhteistyön kehittämisessä on kyse kulttuurimuutoksesta niin julkisella, kuin yksityiselläkin sektorilla. Toisaalta yrityksiltä puuttuu tietoa yhteiskunnan tukimahdollisuuksista.

Turvallisuutta koskevaa tutkimustietoa ei ole myöskään tällä hetkellä riittävästi esimerkiksi toimitusketjujen turvallisuudesta tai suomalaisten yritysten kansainvälistymiseen liittyvistä turvallisuusriskeistä. Tältä osin yhteiskunnan tukea yrityksille tulisi lisätä. Yritysten omilla toimenpiteillä on myös ratkaiseva merkitys yritysten riskienhallinnan ja yritysturvallisuuden parantamiseksi.

Julkisen ja yksityisen sektorin välinen rikostorjuntayhteistyö on kehittynyt toistaiseksi hitaasti. Nopeampaa kehitystä on ollut havaittavissa aloilla, joilla lähinnä kansainvälisen kehityksen johdosta on toteutettu velvoittavaa säätelyä, kuten satama- ja meriliikenteen turvallisuudessa ja puolustusteollisuuden yhteistyössä. Vastaavaa kehitystä on saavutettu myös kansallisen huoltovarmuuden alueella sekä pelastustoimissa lakisääteisen omatoimisen varautumisen osalta.

Erityisesti tietoverkkorikollisuuden osalta on kuitenkin syytä tuoda esiin myös yritysten haluttomuus ilmoittaa esimerkiksi mainetekijöihin vedoten kaikkia tietoturvaloukkauksiin liittyviä rikos- tai väärinkäytösepäilyjä viranomaisille. Yritysten tietoisuutta onkin syytä parantaa erityisesti siitä, että Viestintäviraston CERT-FI-yksikkö ei julkista sille tehtyjä ilmoituksia tietoturvaloukkauksista. Siten yritykset voivat saada apua tietoturvaloukkausten ennaltaehkäisyyn ja niistä toipumiseen tarvitsematta pelätä yrityksen maineen kärsivän loukkauksesta ilmoittamisesta. Yrityksiä on kuitenkin syytä rohkaista tietoturvaloukkausten ilmoittamiseen CERT-FI:n lisäksi myös esitutkintaviranomaisille, sillä kiinnijäämisriskin kasvamista voidaan pitää yhtenä tehokkaimmista rikoksen uusiutumisen estävistä toimenpiteistä.

Keskeisimmät yhteistyön kehittämistarpeet liittyvät julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyörakenteiden kehittämiseen ja niiden toimivuuden varmistamiseen. Paikallistason yhteistyörakenteet olisi saatava toimimaan valtakunnallisesti ja siten, että tarpeettomia päällekkäisyyksiä poistetaan.

5. Strategiset linjaukset

Yhteiskunnalle vahvempi rooli

Työryhmä esittää yhteiskunnalle vahvempaa roolia yritysten ja sitä kautta Suomen kilpailukyvyn edistämiseksi. Kyseessä tulee olla kaikkien julkisen ja yksityisen sektorin toimijoiden yhteistyön kehittäminen yritystoiminnan turvallisuuden parantamisessa.

Yhteiskunnan vahvempi rooli tulee näkyä yritystoiminnan tukemisessa turvallisuuden kehittämisessä. Tämä voi tapahtua turvallisuusmenetelmiä koskevien tietojen ja kokemusten vaihdon ja turvallisuutta koskevan tutkimuksen kehittämisellä, tarvittavien yhteistyörakenteiden ja tukijärjestelmien vahvistamisella, mutta myös turvallisuusnäkökohtien huomioon ottamisella tuotteiden suunnittelussa, valmistamisessa, palvelutuotannossa sekä tuotanto- ja palveluprosesseissa.

Työryhmä on tarkastellut seuraavia aihealueita joilla työryhmän käsityksen mukaan on merkitystä yritysten kilpailukyvyn ja turvallisuuden näkökulmasta:

- ✓ Yhdyskuntasuunnittelu turvallisuuden näkökulmasta
 - tavoitteena toimintaympäristön turvallisuuden lisääminen
- ✓ Elinkeinoelämän toiminnan häiriöttömyyden turvaaminen
 - onnettomuus-, vaara- ja vahinkotilanteet
 - rikostorjunta (ml. tuhotyöt, sabotaasi ja terrorismirikokset)
 - omatoiminen varautuminen ja paikallinen turvallisuussuunnittelu
- ✓ Turvallisuus strategiseksi toimintamalliksi yrityksille - turvallisuuskulttuuri yrityksiin
 - yhteisten toimialakohtaisten turvallisuuskoodien (turvalliset toimintamallit) laatiminen ja käyttöön ottaminen
 - liiketoimintaverkostojen ja palveluketjujen turvallisuuden hallinta
 - globaaliliiketoiminnan turvallisuusvaatimusten tunnistaminen ja käyttöönotto, erityisesti matkustusturvallisuus
 - yhteisöturvallisuusmenettelyn kehittäminen kohti laajempaa turvallisuusauditointia
 - Yhteiskuntavastuuohjelmiin myös yritysten turvallisuustoiminnan periaatteet
 - hallituksen toimintapolitiikka kansainvälisillä foorumeilla kansainvälisten turvallisuuskoodien yhtenäistämiseksi
- ✓ Tietoturvallisuuden parantaminen
 - aineettomien oikeuksien suojaaminen (tekijänoikeudet ja yrityssalaisuudet)
 - tietoturvaluustietoisuuden ja -suunnitelmallisuuden lisääminen yrityksissä
 - vaikuttaminen kansainvälisillä foorumeilla (kuten CERT-toiminta ja ENISA)
- ✓ Turvallisuustutkimus/turvallisuuden kehittäminen yhteiskunnassa
 - turvallisuuskoulutuksen lisääminen yritystoimintaan liittyvässä koulutuksessa
 - teknologinen kehitys osana yritysturvallisuutta ja turvallisuuspalveluja
 - liiketoiminnan turvallisuuteen liittyvän tutkimuksen tukeminen, (esim. TEKES, VTT)
 - korkeakoulu-, jatko- ja täydennyskoulutuksen kehittäminen

- asiakkuuden ja tehokkuuden vaatimusten soveltaminen ketjuuntuneessa liiketoiminnassa
- ✓ Erityisesti ulkomaankauppaan liittyvä logistiikan turvallisuus EU:ssa ja lähialueilla
 - maantiekuljetukset
 - satamien turvallisuus
- ✓ Osaava ja luotettava henkilöstö
 - turvallisuus selvitykset ja osaamistason arviointi pysyväksi osaksi yritysten avain- ja turvallisuushenkilöstön rekrytointia (tärkeä myös hävikin torjunnassa)
- ✓ Elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteistyö/kumppanuus
 - toimivat yhteistyörakenteet
 - turvallisuuden uhkatilanteisiin ja rikosentorjuntaan liittyvän tiedonvaihdon tehostaminen ja parantaminen
 - yhteistyön ulotuttava käytännön tasolle myös paikallisesti (erityistilannekoulutus ja –harjoitukset eli Crisis management-toiminta).

Sellaisia kilpailukykyyn ja turvallisuuteen liittyvät asiakokonaisuuksia, joita käsitellään muissa asiantuntijaryhmissä ja joilla on merkitystä myös yritystoiminnan kilpailukykyyn kannalta, on rajattu pois tästä tarkastelusta. Tällaisia asiakokonaisuuksia ovat muun muassa järjestäytyneen rikollisuuden ja terrorismin torjunta, korruption torjunta ja onnettomuuksien ja tapaturmien vähentäminen.

Asiantuntijaryhmänä toimiva kansallinen yhteistyöryhmä on kokouksessaan 14.9.2007 linjannut jatkovalmistelun kohdistettavaksi seuraaviin keskeisimpiin aihe-alueisiin:

- Turvallisuusnäkökulmien huomioiminen **yhdyskuntasuunnittelussa**
- Yritysten **toiminnan häiriöttömyyden turvaaminen** (siltä osin kun tätä teemaa ei käsitellä muissa asiantuntijaryhmissä)
- Yhteiskunnan tuki **turvallisuuskulttuurin** kehittämiseksi yrityksissä
- Yritystoiminnan turvallisuutta koskevan **tutkimuksen kehittäminen**
- Elinkeinoelämän ja viranomaisten **yhteistyö/kumppanuus**.

Yhteistyön rakenteiden ja toimintamuotojen kehittämistä voidaan käsitellä teeman yhteistyö/kumppanuus yhteydessä. Logististen yhteyksien ja palvelujen turvallisuuden parantamista ja logistiikkarikosten vähentämistä sekä osaavan ja luotettavan henkilöstön varmistamista voidaan käsitellä teeman toiminnan häiriöttömyyden turvaaminen yhteydessä. Tietoturvallisuuden parantamista voidaan käsitellä teeman toiminnan häiriöttömyyden turvaaminen yhteydessä.

6. Yhteistyön tavoitteet

Elinkeinoelämän ja viranomaisten turvallisuusyhteistyöllä tuetaan tavoitetta, jonka mukaan Suomi on Euroopan turvallisin maa 2015. Suomen elinkeinoelämän kilpailukykyyn kannalta on tärkeää, että Suomi on Euroopan turvallisin maa yritystoiminnan näkökulmasta.

Tavoitteena on siten vahvistaa turvallisuuden merkitystä kansallisena kilpailutekijänä. Siihen vaikuttavat niin kotimaiset toimenpiteet (yhdyskuntasuunnittelu, häiriöttömyys, yhteistoiminta, markkinoiden synnyn mahdollistuminen jne.), kuin laajemminkin toteutettavat toimenpiteet. Sen vuoksi turvallisuutta on tarkasteltava globaalista näkökulmasta huomioiden kotimaisten yritysten

lisäksi kansainvälisesti toimivat yritykset. Kyse on Suomessa toimivien yritysten ulkomaantoimintojen turvallisuudesta ja turvallisuuden hallinnasta verkostoituvassa ja ketjuuntuvassa liiketoiminnassa kuin myös turvallisuusnäkökulman houkuttavuudesta Suomeen suuntautuvien investointien edistämiseksi.

Suomalaisten yritysten ja työntekijöiden turvallisuusympäristö on viime vuosina muuttunut ihmisten, tavaroiden ja palveluiden liikkuvuuteen liittyvien esteiden poistumisen myötä sekä liiketoiminnan kansainvälistymiskehityksen tuloksena. Kehittynyt tietoliikenneteknologia on muuttanut Suomen rikosmaantieteellisen aseman globaaliksi. Tapahtunut kehitys vaikeuttaa lainvalvontaviranomaisten toimintamahdollisuuksia torjua ja selvittää rikoksia. Sen vuoksi yhteiskunnan rikosriskien hallinnan painopistettä joudutaan muuttamaan rikoksia ennalta ehkäisevään suuntaan.

Yksittäinen yritys ei omin toimenpitein kykene varautumaan uusiin turvallisuusuhkiin tai vastaamaan niiden torjunnasta. Rikosriskien hallinta on yrityksen kannalta vaikeutunut liiketoiminnan verkostoitumisen, ketjuuntuminen ja toiminnan kansainvälistymisen myötä. Yritystoiminnan tarvitsemat tietoverkot ja niiden turvallisuus ei ole myöskään enää yksittäisen yrityksen hallittavissa. Työvoiman kansainvälistyminen korostaa henkilöturvallisuuden merkitystä ja siihen liittyvää viranomaisyhteistyötä ja kansainvälisen tietojenvaihdon kehittämistä.

Elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteistyön tavoitteena on yritystoimintaan suoraan tai välillisesti kohdistuvien rikosten ja väärinkäytösten torjumisen ja sitä kautta elinkeinoelämän kilpailukyvyyn turvaaminen. Elinkeinoelämän ja viranomaisten välistä yhteistyötä on kehitettävä, jotta yritysten edellytykset toimia muuttuneessa turvallisuusympäristössä paranevat. Yhteistyö tukee viranomaisten rikostorjuntatyötä erityisesti yrityksiin kohdistuvien rikosten torjumiseksi sekä rikostorjuntatyötä kokonaisuudessaan. Yhteistyöllä lisätään myös yritysten omia mahdollisuuksia ennalta estää ja torjua rikoksia ja väärinkäytöksiä.

Valtioneuvoston 23.9.2004 vahvistamassa sisäisen turvallisuuden ohjelmassa on asetettu tavoitteeksi, että Suomi on Euroopan turvallisimaa maa. Turvallisuuden takeena on hyvin toimiva julkinen sektori, jonka toiminta painottuu ennalta estävään työhön. Viranomaisyhteistyöllä sekä sidosryhmien ja yksityisen sektorin kanssa kumppanuuksia solmimalla varmistetaan laadukkaat ja ihmisten turvallisuusodotuksia vastaavat sisäisen turvallisuuden palvelut. Ohjelman yksi tärkeä tavoite on viranomaisten sisäisen ja välisen yhteistyön lisääminen sekä yhteistyöhön perustuvan kumppanuuden lisääminen edellä kuvatun tavoitetilan saavuttamiseksi.

Yritysten riski joutua rikoksen kohteeksi on lisääntynyt. Yritysten työntekijöihin kohdistuvan väkivallan kohtaaminen työtehtävissä on lisääntynyt. Varkausrikosten määrä on pitkään ollut laskussa. Osa yrityksiin kohdistuvista omaisuusrikoksista, erityisesti logistiikkatoiminnot, ovat alttiita kansainväliselle järjestäytyneelle rikollisuudelle. Tietoturvallisuutta vaarantava rikollisuus uhkaa yritysten tietopääomaa, tehokkuutta ja kilpailukykyä merkittävästi. Yleistyviä tietoturvallisuusongelmia aiheuttaa tällä hetkellä erityisesti toimisto-ohjelmien haavoittuvuuksien hyväksikäyttäminen yritysvakoilun toteuttamiseksi. Yritysten tuotantoon ja muihin toimintoihin kohdistuu monenlaisia rikoksia.

Yrityksiin kohdistuvan petosrikollisuuden osa-alueella pelkästään vakuutusyhtiöihin kohdistuvat petosrikokset aiheuttavat vuosittain 100–200 miljoonan euron menetykset yhtiöille ja nostavat lisäksi asiakkaiden kustannuksia. Petosrikollisuus on myös järjestäytyneiden rikollisryhmien

tärkeimpiä toimialoja. Yleisimpiä yrityksiin kohdistuvia talousrikoksia ovat liike- ja asiakassuhteen pettämiseen, kuten etumaksumenettelyyn, liittyvät rikokset. Myös tuoteväärennysrikollisuus koskettaa monia suomalaisia yrityksiä; erityisesti Kiinan kasvava tuoteväärennysrikollisuus on uhka suomalaisille yrityksille. Vakavia haasteita koko yritystoiminnan kentälle aiheuttaa pimeän työvoiman käyttö, jota pidetään yhtenä yritysten kilpailukyvyllä haitallisimmista rikollisuusilmiöistä.

Pimeää työvoimaa tulee Suomeen aiempaa enemmän myös EU:n ulkopuolisista maista. Pimeä työvoima työllistää lähitulevaisuudessa talousrikostutkijoita enenevässä määrin. Pimeän työvoiman käytön ja tarjonnan takana on usein järjestäytyneitä rikollisryhmiä, joiden jäsenten liiketoiminnassa laittomat ja lailliset toimintatavat yhdistyvät muuta liike-elämää vahingoittavalla tavalla. Lokakuussa 2007 julkaistussa yritysturvallisuuden tilannekuvassa arvioitiin, että järjestäytyneet rikollisryhmät uhkaavat aiempaa enemmän rakennus-, telakka-, siivous- ja ravintola-aloilla toimivia yrityksiä.

Yritystoiminnan turvallisuus on Suomen tärkeä kansallinen kilpailuetu, joka voi olla peruste yrityksille sijoittua Suomeen. Turvallinen ympäristö lisää investointeja ja on matkailuelinkeinon kehittämisen kannalta tärkeää. Rikollisuudella ja turvattomuudella on kielteinen vaikutus yritysten toimintailmapiiiriin. Tämä voi heijastua edelleen kielteisesti yritysten liikevaihtoon, aiheuttaa lisäkustannuksia toiminnalle ja ongelmia henkilöstön rekrytoinnille. Turvallinen toimintaympäristö vähentää kustannuksia ja lisää yrityksen henkilöstön viihtyvyyttä ja hyvinvointia.

Elinkeinoelämä ja viranomaiset ovat vahvasti sitoutuneet turvallisen yhteiskunnan ylläpitämiseen ja kehittämiseen, jossa rikollisuus on hallinnassa. Sen vuoksi tähän yhteiseen strategiaan on koottu konkreettisia tavoitteita ja toimenpiteitä, joilla elinkeinoelämään kohdistuvien rikosten torjuntaa ja niihin puuttumista voidaan sovituissa aikatauluissa parantaa.

7. Toimenpide-ehdotukset

Jo edellä tässä raportissa on mainittu elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteinen strategia yrityksiin kohdistuvien rikosten ja väärinkäytösten torjumiseksi, jonka toimeenpano on käynnissä. Strategia sisältää käytännön toimenpiteitä yritystoiminnan turvallisuuden parantamiseksi. Seuraavassa esitetyt toimenpide-ehdotukset on laadittu ottaen edellä mainittu strategia huomioon.

Asiantuntijatyöryhmä ehdottaa yritystoiminnan turvallisuuteen liittyviä elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteistyöhön toimenpiteitä seuraavilta osa-alueilta:

- yritystoiminnan häiriöttömyyden turvaaminen;
- yhteiskunnan tuki turvallisuuskulttuurin kehittämiseksi yrityksissä;
- yritystoiminnan turvallisuutta koskevan tutkimuksen kehittäminen;
- yhteiskunnan tuki yritystoiminnan tietoturvallisuuden kehittämiseksi ja
- elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteistyö/kumppanuus.

Tässä esityksessä ei tarkastella lähemmin yhdyskuntasuunnittelun ja turvallisuuden yhteyksiä, koska niitä käsittelemään on perustettu erikseen asiantuntijatyöryhmä.

Toimenpide-ehdotus 1: Yritysten toiminnan häiriöttömyyden turvaaminen

Yritysten kilpailukyky säilyy sitä parempana mitä vähemmän yritys joutuu panostamaan toiminnan keskeytymisestä aiheutuviin lisäkustannuksiin, vahingoista, onnettomuuksista tai rikoksista johtuviin tapaturma-, sairaus- tai poissaolo- sekä hävikkikustannuksiin ja esimerkiksi niistä seuraavaan vakuutusmaksujen kasvuun. Rikos- ja onnettomuusvapaassa sekä mahdollisimman häiriöttömässä toimintaympäristössä yrityksillä on parhaat mahdollisuudet menestyä. Tämä edellyttää yrityksiltä myös parempia valmiuksia ja varautumista turvallisuushkiin ja riskeihin.

Viimeaikaiset tutkimukset ja selvitykset ovat osoittaneet, että erityisesti pk-yritysten riskitietoisuudessa ja riskienhallinnassa on merkittäviä puutteita. Ratkaisevassa asemassa kilpailukyvyn näkökulmasta ovat osaava, luotettava henkilöstö ja toimivat, tehokkaat ja turvalliset tietojärjestelmät sekä turvallinen työskentely- ja asiointiympäristö.

Keskeisiä seikkoja kilpailukyvyn lisäämiseksi yritysten turvallisuutta parantamalla ovat:

- yritysten pelastus (turvallisuus) suunnitelmien päivitys ja niiden täydentäminen rikosturvallisuussuunnitelmilla sekä paikalliseen turvallisuussuunnitteluun osallistuminen;
- normaaliolojen vakaviin häiriötilanteisiin liittyvän tietojenvaihdon lisääminen yritysten ja viranomaisten välillä;
- tietoturvallisuuden yleinen parantaminen ja pk-yritysten erityisesti sekä tietojenkäsittelyn jatkuvuuden turvaaminen. (poikkihallinnollisesti);
- yritysturvallisuuskriteeristön luominen yrityksille turvallisuus- ja yhteisöturvallisuusselvitysmenettelyn yhtenäistämiseksi ja omavalvonnan tai auditoinnin parantamiseksi;
- yrityksen tietopääoman (yrityssalaisuudet, liike- ja ammattisalaisuudet) suojan parantaminen lainsäädäntötoimenpitein;
- logististen yhteyksien ja palvelujen turvallisuuden parantaminen ja
- yritysten rohkaiseminen tietoturvaloukkausten ilmoittamiseen CERT-FI:lle ja niiden sekä muiden lainvastaisten tekojen osalta myös esitutkintaviranomaisille (rikokseen perustuva hävikki, harmaa talous, rahanpesu, ihmiskauppa, jne.).

Asiantuntijaryhmä ehdottaa, että yritystoiminnan häiriöttömyys varmistetaan seuraavilla käytännön toimilla:

- yritysten omatoimisen varautumisvelvollisuuden täydentäminen valikoiduilla rikostorjuntatoimenpiteillä;
- valtioneuvoston kanslian kriisitilannekuvatoimiston roolin laajentamisella koskemaan kriisitiedon välittämistä myös elinkeinoelämälle;
- poikkihallinnollisen ohjelman laatimisella tietotekniikkarikoksia ja tietoverkkojen häiriötä koskevan viranomaisten tilannekuvan jakamiseksi yrityksille;
- yhteisen yritysturvallisuuskriteeristön luomisella yrityksille;
- yrityksen tietopääoman suojaa koskevan lainsäädännön saattamisella kilpailijamaiden tasolle sekä

- logistiikkarikoksien ennalta ehkäisemistä koskevan viranomaisten ja yksityisen sektorin foorumin toiminnan vakinaistamisella ja laajentamisella koskemaan mahdollisesti muitakin kuljetusmuotoja, kuin vain maantiekuljetuksia.

Toimenpide-ehdotus 2: Yhteiskunnan tuki yritysten turvallisuuskulttuurin kehittämiseksi

Olemassa olevan yhteiskunnan tuen nykyistä tehokkaamman hyödyntämisen haasteena turvallisuuskulttuurin edistämiseksi yrityksissä on eri tukimuotojen suuri määrä ja hajanaisuus, mikä heikentää niiden hyödynnettävyyttä.

Eri viranomaisten tarjoamat tukimuodot saattavat olla osittain päällekkäisiä. Lisäksi tukimuotojen saatavuutta pitäisi parantaa ja yrityksiä motivoida hyödyntämään niistä saatavia etua. Keinoja harkittaessa voitaisiin tutkia onko hajanaiseen kokonaisuuteen sovellettavissa millään tasolla ns. yhden luukun periaatetta.

Turvallisuusportaaliin kerättäisiin tiedot palveluista, niiden keskeisen sisällön kuvaus, tiedot kontaktipinnoista sekä mahdollisuus lähettää eri viranomaisille keskitetysti neuvottelupyyntö.

Yrityksessä voitaisiin näin mahdollisimman toimivasti tavata eri viranomaisia ja jopa yhdellä kertaa ottaa vastaan usean viranomaisen tarjoamia palveluita. Näin palveluiden hyödyntäminen olisi yrityksen kannalta tehokasta ja houkuttelevaa. Viranomaiset voisivat myös tällä tavoin tehostaa ja rationalisoida keskinäistä yhteistyötä sekä omaa toimintaansa.

Asiantuntijaryhmä ehdottaa, että yhteiskunta edistää yritysten turvallisuuskulttuurin kehittämistä luomalla viranomaisten keskitetyn palvelupisteen, turvallisuusportaalin., Turvallisuusportaaliin keskitettäisiin ensimmäisessä vaiheessa ne viranomaisten tarjoamat yritysten turvallisuuskulttuurin kehittämiseen tai parantamiseen vaikuttava tuki-/neuvontapalvelut, joita tarjotaan yritysturvallisuuden keskeisimmillä osa-alueilla kuten henkilöstö-, toimitila-, tieto- ja hallinnollinen turvallisuus. Myöhemmin portaalia voitaisiin laajentaa koskemaan muita turvallisuuden keskeisiä osa-alueita.

Toimenpide-ehdotus 3: Yritystoiminnan turvallisuutta koskevan tutkimuksen kehittäminen

Kilpailukyvyyn lisääminen yritystoiminnan turvallisuutta parantamalla edellyttää tietoa sekä yritystoiminnan keskeisistä turvallisuushista ja turvallisuuden kilpailukykyvaikutuksesta että tietoa ja osaamista keinoista yritystoiminnan turvallisuuden lisäämiseksi niin kotimaassa kuin ulkomaantoiminnoissakin. Globaalissa toimintaympäristössä menestyminen edellyttää myös erityistä tietoutta ja hyvien käytäntöjen soveltamista yritysten turvallisuusmenettelyssä.

Turvallisuusosaaminen ja -sovellukset (tuotteet, palvelut, järjestelmät) voivat olla suomalaisten yritysten vahvuus ja kilpailuetu. Niitä hyödyntämällä saadaan uusia yrityksiä ja innovaatioita. Turvallisuusteknologian sovelluksista syntyvien uusien palvelujen avulla voidaan varautua tulevaisuuden Suomeen tukemalla esim. yksin- ja etätyöskentelyn turvallisuutta. Tietämystä olisi lisättävä tuotteiden ja palveluiden turvallisuusominaisuuksista ja liiketoiminnan turvaamisesta erityisesti tietojärjestelmiin ja tietoverkkoihin, yritystoiminnan turvallisuuteen Venäjällä, Aasiassa ja korkean maariskin maissa ja yritystoimintaan sekä ulkomaankauppaan liittyvissä logistiikkaketjuissa (liiketoimintamallit ja palveluketjut).

Turvallisuusalan koulutus on Suomessa kehittyntä. Yritysjohdon ja yritysten avainhenkilöiden tietämystä ja osaamista turvallisuusnäkökohtien huomioimisessa yritystoiminnan eri tasoilla olisi kuitenkin lisättävä. Yritys, jolla on valmiudet laajan turvallisuuskäsityksen ymmärtämiseen, ja joka on tietoinen toiminnalle haitallisista riskeistä ja riskienhallintakeinoista on kilpailukykyisempi kuin yritys, jota asia ei kiinnosta.

Asiantuntijaryhmä ehdottaa, että yhteiskunta tukee yritystoiminnan turvallisuutta koskevaa tutkimustoimintaa laatimalla valtion ja elinkeinoelämän yhteisten tutkimusohjelman turvallisuustutkimuksen tason nostamiseksi kilpailijamaiden tasolle, huomioiden erityisesti tietojärjestelmiin ja tietoverkkoihin liittyvät turvallisuuskysymykset, yritystoiminnan turvallisuus Venäjällä, Aasiassa ja korkean maariskin maissa sekä turvallisuus yritystoimintaan sekä ulkomaankauppaan liittyvissä logistiikkaketjuissa. Ohjelman tulee sisältää myös toimenpiteet yritystoiminnan koulutuksen ja neuvontajärjestelmien kehittämiseksi turvallisuusasioissa.

Toimenpide-ehdotus 4: Yhteiskunnan tuki yritystoiminnan tietoturvallisuuden kehittämiseksi

Yritysten tietoturvaluustoiminnan kehittämisen kannalta on olennaista, että viranomaisten hallussa oleva tieto olisi tarpeellisin osin myös yritysten käytössä niiden parantaessa tietojärjestelmiensä turvallisuutta. Sen vuoksi esimerkiksi viestintäviraston (CERT-toiminta) hallussa olevaan turvallisuustietoon perustuvaa tarkennettua ja kohdennettua tilannekuvatietoa tietoturvallisuuden akuuteista erityis- ja poikkeamatilanteista tulisi toimittaa nykyistä laajemmin yritysten käyttöön. Tilannekuvatieto on erityisen tärkeää pk-yrityksille joilta puuttuvat yleiset resurssit näiden asioiden selvittämiseksi.

Pk-yrityksissä keskeiset ongelmat liittyvät erityisesti tietoturvallisuuden perusteiden rakentamiseen ja ylläpitoon, koska tietoturvallisuus nähdään usein vain tietoverkkojen ja – laitteiden sekä – järjestelmien tietoteknisenä ongelmana. Kilpailukyvyn kannalta olennaista ovat toimivat, tehokkaat ja turvalliset tietojärjestelmät ja niiden toiminnan turvaaminen kaikissa olosuhteissa, mutta korostetusti myös tärkeän tietopääoman eli yrityssalaisuuksien suoja. Tämä taas edellyttää tietoturvaluustietoisuuden yleistäkin lisäämistä yrityksiin eli riskitietoisuuden parantamista. Lisäksi pk-yritysten tietoisuutta jo käytössä olevista tietolähteistä on syytä lisätä. Esimerkiksi tietoturvaopas.fi -verkkopalvelu sekä julkishallinnon, elinkeinoelämän ja järjestöjen yhteinen tietoturvapäivähanke välittävät tietoturvatietoa myös pk-yrityksille.

Viestintäviraston ja Huoltovarmuuskeskuksen solmiman sopimuksen perusteella Viestintäviraston CERT-FI-yksikkö tarjoaa huoltovarmuuskriittisille toimijoille kohdennettua tilannekuvaa.

Asiantuntijaryhmä ehdottaa, että yhteiskunta kehittää yritystoiminnan tietoturvaluustoa selvittämällä mahdollisuuksia kohdennetun tilannekuvatiedon jakamiseen nykyistä laajemman yritysten käyttöön. Kohdennetun tilannekuvatiedon jakaminen nykyistä laajemmalle yritysjoukolle esimerkiksi CERT-FI:n toimesta edellyttää kuitenkin lisärahoituksen ja valittavasta rahoitusmallista riippuen myös mahdollisten lisärahoittajien hankkimista.

Toimenpide-ehdotus 5: Elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteistyö/ kumppanuus

Yhteiskunnan sekä yritysten kilpailukykyyn vaikuttavan rikosturvallisuuden parantaminen edellyttää rikostorjuntavastuun jakamista koko yhteiskunnalle. Tämä edellyttää valtion ja kuntien viranomaisten sekä yksityisen sektorin yhteistyötä ja toimien yhteensovittamista kaikissa tilanteissa. Euroopan Neuvoston ministerineuvosto on suosittanut jäsenvaltioita varmistamaan, että

lainsäädännöllinen viitekehys on asianmukainen ja edistää, eikä rajoita kumppanuuksia julkisen ja yksityisen sektorin kanssa.

Suomessa turvallisuussuunnittelu on perustunut tähän mennessä vapaaehtoisuuteen ja ministeriöiden sisäisiin toimiin edellyttäen alaiselta hallinnolta toimia turvallisuussuunnittelun edistämiseksi. Suomessa ei ole lainsäädäntöä eri toimijoiden turvallisuusyhteistyötä ja siihen liittyvästä tietojenvaihdosta, vaan säätely on jäänyt sektorikohtaisen lainsäädännön varaan. Esimerkiksi poliisilakiin lisättiin yhteistyösäännös rikosten ehkäisemisestä vuonna 1995. Viranomaisten väliset ja julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyörakenteet ovat kehittyneet hyvin hitaasti, sektorikohtaista lainsäädäntöä ei ole kehitetty riittävästi eikä yhteistyöhön liittyviä tietojenvaihto-ongelmia ole voitu poistaa.

Asiantuntijaryhmä ehdottaa, että yhteiskunta huolehtii elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteistyön vahvistumisesta seuraavat käytännön toimet toteuttaen:

Valtakunnallisten ja alueellisten rakenteiden vahvistamisesta poliisin hallintorakenteen uudistamisen sekä lääninhallitusten toiminnan kehittämisen yhteydessä siten, että elinkeinoelämä otetaan tiiviimmin mukaan turvallisuussuunnittelun alueelliseen yhteistyöhön. Paikalliseen turvallisuussuunnitteluun liittyvän yhteistyön toimivuus varmistetaan yhteistyörakenteilla ja selkeällä vastuuttamisella. Poliisin hallintorakenteen uudistamisen yhteydessä varmistetaan yhteistyön edellytykset ja yhteistyön edellyttämät poliisin palvelutavoitteiden toteutuminen.

Perustetaan kansallinen tietoliikenneturvallisuusviranomainen (NCSA, National Communication Security Authority), jotta suomalaiset tietotekniikka-alueen toimijat pääsevät tasavertaisesti kilpailemaan ja osallistumaan kansainvälisiin tarjouskilpailuihin.

Eri hallinnonalojen sektorikohtaista lainsäädäntöä kehitetään siten, että niissä otetaan huomioon velvollisuus turvallisuusyhteistyöhön ja siihen liittyvään tietojenvaihtoon muiden viranomaisten kanssa. Säännösten tulee sisältää myös velvoite tarkoituksenmukaiseen yhteistyöhön yksityisen sektorin kanssa.

Uutta lainsäädäntöä laadittaessa varmistaudutaan aina sen vaikutuksesta rikosten ehkäisemiseen liittyvään yhteistyöhön.